

הנשיא החיוור

על תרומת העיתונות הישראלית
להפתעת יום הכיפורים

מעקב אחר הקריירה של סאדאת היה מגלה שמדובר באדם מוכשר וחריף שכל שאינו מהסס לקחת על עצמו סיכונים. אז מאיפה, לעזאזל, צמח המיתוס של לא יוצלח שאין לקחת אותו ברצינות?

אל"ם (מיל) ד"ר יוחאי שקד
חוקר במחלקת היסטוריה של צה"ל, מומחה
לתחום מצרים

מתוך הספרים שיצאו לאור באותה התקופה
ושהציבור הישראלי נחשף אליהם.

תרומתה של העיתונות הישראלית לעיצוב דמותו של סאדאת

סאדאת נחשף לציבור הישראלי בהדרגה החל מיולי 1952, לאחר מהפכת הקצינים החופשיים. ממה שנכתב עליו עלתה דמות של מהפכן שהתנהל בשולי השלטון: בעת שלטונו של נאצר הודגש שהוא ממלא תפקידים ציבוריים חסרי חשיבות. בעיתונות הישראלית הסבירו את שרידותו במשך כל תקופת שלטונו של נאצר בכך ששליט מצרים נאצר ראה בו דמות לא מזיקה, כלומר שאינה מאיימת עליו או על שלטונו, ולכן הוא לא נפטר ממנו כמו מרוב חבריו למהפכה.

סאדאת הרבה לשבח את נאצר ואת פועלו, כנראה כדי לשפר את סיכויי לשרוד לאורך זמן בצמרת השלטון. אך לא רק מעשיו של סאדאת יצרו את דמותו התקשורתית של סאדאת בעיתונות הישראלית; את זו עיצבו גם תעמולה, ספקולטיביות, אגוצנטריזם,¹ היכרות לא מספקת עם התרבות החברתית-שלטונית המהפכנית החדשה שבמצרים וכנראה גם תרבות העדר התקשורתית.

כפי שהודגש במבוא, בשנים הראשונות לאחר קום המדינה הייתה העיתונות הישראלית מגויסת - למדינה, לשלטון, למפלגה, לאידאולוגיה. באמצע שנות ה-60 החל בישראל תהליך ליברליזציה שכלל הקלה מסוימת בצנזורה - מה שאיפשר לקיים דיון ציבורי בעיתונות, גם אם מוגבל למדי, בענייני ביטחון ואף למתוח ביקורת על מדיניות הממשלה בנושאי צבא וביטחון. עם זאת, העיתונות נשארה ברובה עיתונות החצר של הממסד הביטחוני הישראלי. לשם האיזון יש לציין שבעיתונות הישראלית היו בתקופה הנידונה גם כתבים ופרשנים בעלי ידע מעמיק על העולם הערבי. הם תיארו את האויב המצרי, ובכללו את סאדאת, בצורה מתונה יותר, אבל הם היו מעטים. בעיתונים המובילים והמקורבים לשלטון הובאו בעמודים הראשיים ובמוספים כתבות בעלות מסרים מוקצנים, כפי שיומחש בהמשך.

התרבות השלטונית במצרים באותם הימים הייתה מושתתת על נורמות ועל התנהגויות שהיו שונות מהמקובל במציאות השלטונית

בביטויים כמו "גורמים יודעי דבר" או "גורמים מוסמכים". בפועל, העיתונות הישראלית שיקפה בפומבי את ההערכות ואת הדעות של ראשי הממשל הישראלי ושל גורמי המודיעין.

אנואר סאדאת עלה לשלטון במצרים ב-28 בספטמבר 1970, לאחר שגמאל עבד א-נאצר הלך לעולמו. ההנחה שרווחה עד לאותה העת בישראל הייתה שסאדאת, שפעל בצילו של הנשיא נאצר, אינו יורש עצר ראוי שיש להתייחס אליו ברצינות. גם הדימוי הציבורי שלו במצרים לא היה טוב. אפשר שגם נאצר עצמו חשב כך ברוב ימי שלטונו. בישראל רווחה הסברה ההיסטורית שצמרת השלטון המצרית בחרה בו כי אנשיה חשבו שיוכלו לשלוט במצרים דרכו. אולם בתוך פחות משנה מעלייתו לשלטון שינה סאדאת את מעמדו במצרים. לאחר שביסס את שלטונו וסילק אנשי אופוזיציה וצבא מרכזיים שפעלו נגד שלטונו הוא הפך ממנהיג כושל למנהיג לאומי. שנתיים מאוחר יותר, במלחמת אוקטובר 1973, השתנתה תדמיתו במצרים: הוא הפך ממנהיג חיוור ושולי למנהיג כריזמטי. בישראל החל השינוי בתדמיתו של סאדאת בעקבות יציאתו למלחמת יום הכיפורים, נמשך לאחר מגיעו לחתימת הסכם השלום והסתיים רק לפני הירצחו ב-1981.

בתוך פחות משנה מעלייתו לשלטון שינה סאדאת את מעמדו במצרים

המאמר הזה נכתב על סמך כתבות שפורסמו בעיתונות הישראלית עד עלייתו של סאדאת לשלטון. יש לזכור שהמציאות האזורית באותה העת הייתה מורכבת וכי בצד הישראלי היא נתפסה לא פעם באופן מעוות. הדבר בא לידי ביטוי בפרשנויות רבות שניתנו לציבור הישראלי ושלקו בחסר. במאמר הזה מוצג הפער בין תדמיתו של סאדאת לבין יכולותיו כפי שהעיתונות בחרה באותה העת להטמיע בציבור הישראלי. המאמר נסמך גם על מידע

מבוא

במשך כשלושה עשורים, בין 1952 ל-1970, עסקה העיתונות הישראלית בדמותו של אנואר סאדאת. באותה התקופה הייתה העיתונות גורם התקשורת הכמעט בלעדי. האופן שבו תיארה העיתונות את סאדאת יצר דמות מסוימת השונה לחלוטין מדמותו האמיתית. אפשר שהדבר השפיע במידה מסוימת על גורמי ההערכה ועל מקבלי ההחלטות בישראל ביצירת חוסר אמון ביכולותיו של סאדאת לאחר שעלה לשלטון בסוף 1970 הן במימוש איומי המלחמה שלו והן בהתוויית תוכניותיו לשלום עם ישראל. מה היה יסוד הטעות בהערכה העיתונות הישראלית את סאדאת - טעות שבאה לידי ביטוי, בין היתר, בכך שזו בחרה לעיתים מזומנות לכנותו "אדם חיוור"? לעיתונות הישראלית הייתה תרומה משמעותית בעיצובן ובהפצתן של עמדות ברוב תחומי החיים. התדמית שיצרה העיתונות הישראלית לסאדאת הקשתה על הציבור הישראלי לבחון את תכונותיו ואת יכולותיו האמיתיות. יצירת התדמית הזאת אפשר שהוסיפה קושי לאנשי הממשל בישראל להעריך כראוי את כישוריו ואת סיכויי במרוץ לשלטון במצרים שלאחר עידן נאצר, וחמור מכך - לבחון באופן אובייקטיבי את רצינות כוונותיו לצאת למלחמה, ולהבדיל - לעשות שלום.

מרכזיותה של העיתונות הישראלית וחשיבות המידע שפורסם בה נעוצות בחיבור הקשה להפרדה שהיה קיים בשלושת המרכיבים של האליטה השלטונית בארץ: הממשל, האקדמיה והתקשורת. העיתונות במדינת ישראל הייתה ברובה מגויסת - לקיום המדינה, לממשל ולמפלגות השונות - ואופי הסיקור של מנהיגי מדינות ערב היה דומה ברוב העיתונים המפלגתיים.

מאז הקמת המדינה ב-1948 התקיימו בישראל קשרי עבודה, קשרים מקצועיים וגם קשרים חברתיים הדוקים - גלויים וסמויים - בין עיתונאים, בכירי הממשל, אנשי אקדמיה מובילים וראשי קהילת הביטחון והמודיעין. במסגרת הגיוס הלאומי להישרדות המדינה היו ביניהם חלחול ומוביליות של רעיונות ושל אנשים. העיתונאים ניזונו - באופן ישיר או עקיף - גם ממקורות צבאיים-מודיעיניים ממלכתיים. בכתבותיהם הם השתמשו

אנואר סאדאת (במרכז) במלחמת יום הכיפורים | במלחמת אוקטובר 1973, השתתפה תדמיתו של סאדאת במצרים: הוא הפך ממנהיג חיור ושולי למנהיג כריזמטי

בישראל. בסביבתו של השליט היחיד - נאצר - התנהל מאבק תמידי על הקרבה אליו. נאצר, כשאר השליטים במדינות ערב, נהג להקיף את עצמו באומרי הן, ובהם היה גם סאדאת. שליט מצרים בנה לעצמו מעין חצר ביזנטינית שבה היו סודות רבים ויועצים שעלו וירדו במהלך השנים ונאבקו על הקרבה אל הריבון באמצעות מאבקים ביניהם ותככים רבים. המקורבים שהקיפו את נאצר במשך כל שנות שלטונו העריצו את השליט הערצה עיוורת, היו נאמנים אליו ללא סייג ובמקביל פחדו מפני אובדן הקרבה אליו ומאובדן העוצמה שהתלוותה לקרבה הזאת.

בתרבות הערבית-מצרית התופעה של ריבוי התבטאויות שליליות כלפי גורמי הביצוע השלטוניים והמקורבים המקיפים את המנהיג נרחבת בהיקפה מהמקובל במערב. השמחה לאיד היא השמחה הרווחת ביותר. המקורבים האלה לעגו לכל מתחרה פוטנציאלי על השלטון, בייחוד למי שהמנהיג עצמו לא נהג בהם בצורה מכובדת או לעג להם בעצמו. ויותר מכך, אנשי השלטון בעולם המצרי והערבי, ששירתו את המנהיג והוציאו את החלטותיו מן הכוח אל הפועל, היו אלה שספגו את רוב הביקורת הפוליטית והציבורית על פועלם. זאת כיוון שביקורת ישירה במדינות ערב על המנהיג לא הייתה מקובלת וסיכנה את המבקר עד כדי אפשרות קיצונית לאובדן החופש האישי ואפילו החיים. ייתכן שהדבר קשור לזיקה ההיסטורית הישירה בעולם המוסלמי בין האמונה הדתית לבין הסמכות השלטונית, כלומר מי שמטיל דופי בשליט בעצם מטיל דופי בצו האלוהי ובשליחו של הנביא מוחמד. בסיקור שלה את את המאבק הפנימי בתוך משטרו של נאצר חילקה העיתונות הישראלית את הנפשות הפועלות לטובים ולרעים והתמקדה בעיקר בשאלה ידו של מי מהם על העליונה ולא עסקה במידת תרומתם לעשייה המדינית. בכך נתנה העיתונות תדמיות שלא ניתן לחדור בעדן ולראות את המציאות. בפועל, הסיבה העיקרית לגישה הזאת הייתה, כנראה, כיוון שהעיתונות הישראלית שפטת את מנהיגי ערב דרך כמה מסננים תרבותיים והיסטוריים ולא רק על פי דבריהם ומעשייהם. הדבר בלט במיוחד בשפיטת פועלו של סאדאת, שמעשיו הרבים בצמרת השלטון עומעמו במהלך עיצוב דמותו התקשורתית.

על התקשורת הערבית והעולמית - כללו פרשנים ומומחים לענייני המזרח התיכון, דיפלומטים וגורמי מודיעין שונים, ובהם גורמי מודיעין ישראליים. רק פרשנים מעטים הכירו היטב את הרקע ההיסטורי, התרבותי והגיאוגרפי של מצרים, שחיוני להבנה לעומק של המאורעות שהתרחשו שם, ואת אנשי הצמרת.

ייתכן שהעיתונות הישראלית שיקפה את אחדות הדעות הממסדית ונמנעה מלפרסם דעות מנוגדות אחרות. בנוגע לסאדאת הייתה בממסד הישראלי אחדות דעות חוצת גבולות ארגוניים, וזו השתקפה בעיתונות המקומית. שיתוף הרעיונות בממסד הישראלי הושפע מקשרים היסטוריים, חברתיים, מקצועיים ואישיים. אקדמאים ועיתונאים בכירים היו לעיתים קרובות מקושרים לממסד ונהנו עקב כך ממקורות מידע חשאיים, אך שילמו בציות, בהגבלה מרצון של חופש הביטוי ובחוסר יכולת למתוח ביקורת.

העיתונות הישראלית התמקדה בנושאים שעניינו את בכירי השלטון ואת הקוראים - בעיקר אבטחת המשך קיומה של המדינה, דהיינו עניינים שקשורים למדיניות הביטחון ולפעילות הצבאית משני עברי הגבול. הצורך לגשר על פערי הבנה ומחקר חייב לעיתים את

יש לציין שהתדמית של המנהיגים המצרים שנוצרה בעיתונות הישראלית סיפקה גם צרכים נוספים של השלטון הישראלי באותה העת - בעיקר הדגשת האיום הביטחוני-קיומי המתמשך על ישראל.

מה היה יסוד הגישה המוטעית הזאת של העיתונות הישראלית? היה זה צירוף של ארבעה גורמים: מקצועיות לא מספקת, מקורות מידע שטחיים, רמת דיווח ירודה והשפעת החרדה הקיומית למדינה הצעירה על הבחירה של נושאי הסיקור ועל דרכי ההצגה של המידע. המגבלה העיקרית של התקשורת הישראלית הייתה נעוצה בעובדה שכל הידע שהגיע אליה על המנהיגים בעולם הערבי היה מיד שנייה ונרכש ממקורות שבררו, פישטו ועיוותו את המציאות. הדיווח לא שיקף את המציאות הממשית, אלא היה תוצר של תהליך הדיווח. במילים אחרות: את המידע שיכתבו אחרים.

רוב המידע הגיע אל העיתונאים הישראלים מקריאה של חומר שהתפרסם בתקשורת הערבית והעולמית, אך היה זה מידע שמציאות ודמיון שימשו בו בערבוביה, מוטה בגלל אינטרסים שונים ומאוד ספקולטיבי. קשה היה באמצעותו להבין באופן מעמיק את האליטה השלטונית של מצרים. מקורות המידע - נוסף

שהדרישה שהעלה נאצר - לעצמאות מלאה של מצרים (אזור התעלה לא היה נתון באותה העת לשליטתה המלאה) - עדיין שרירה וקיימת.⁷ בנובמבר 1952 גם הובא לראשונה לקורא הישראלי ציטוט רשמי - של הנשיא נגיב - בנוגע להיות סאדאת חלק מחבורת השלטון. נגיב סיפר שבמהלך המהפכה הוא שלח את סאדאת להיפגש עם ראש הממשלה עלי מאהר כדי למסור למלך המודח פארוק הבטחה שאין חשש לחייו - כל עוד ימלא אחר תביעות הצבא.⁸

כך הפך סאדאת לאויב נאצי

באוקטובר 1953 פירסם השבועון המצרי "אל-מוסאוור" ריאיון עם קולונל סאדאת, שהוגדר "אישיות חשובה במפקדת המהפכה".⁹ סאדאת התבקש, יחד עם אישים מצרים נוספים, להשיא עצה להיטלר, אילו שב והופיע בגרמניה. בתשובתו לכתב השבועון הילל סאדאת את מעשיו של היטלר וטען שיישאר מופת לדורות. תשובתו זו הוזכרה שוב בעיתונות הישראלית ב-1955¹⁰ וב-1964.¹¹ הפרסומים האלה קיבעו את דמותו של סאדאת בעיתונות הישראלית: במשך שנים רבות ראו בו קודם כול חסיד של האידיאולוגיה הנאצית ותומך במעשיה של גרמניה במלחמת העולם השנייה. לכן החל מ-1955 השתמשה העיתונות הישראלית בדיווחיה על סאדאת בשלושה תארים שחזרו על עצמם: "נאצי", "פשיסט" ו"פאנ-אסלאמי" - רמז לקשריו עם האחים המוסלמים. כך, למשל, בפרשנות מתחילת ינואר 1955 נכתב שסאדאת הוא טיפוס פשיסטי בקרב החבורה השלטת במצרים, וכי שיתף פעולה עם הנאצים ועם המופתי.¹² כמה חודשים לאחר מכן הוא כונה "סאדאת הנאצי" והודגש שהוא חלק ממשטר צבאי רודני.¹³ בנימה בוטה עוד יותר כתב "על המשמר" בשלהי 1955: "לא רק פשיסט הוא סאדאת, אלא גם אנטישמי מן הסוג הגרוע ביותר. נוסף לאנטי-ישראליות (וכמובן אנטי-ציוניות) הוא שונא יהודים מושבע. לפני כחודש ימים יצא סאדאת בהתקפה פרועה על היהודים באשר הם יהודים". בהמשך נכתב עליו: "הכינור הראשי בוועידה [של הקונגרס המוסלמי] יהיה הנאצי והאנטישמי, הקיימאקאם [קולונל] אנואר סאדאת".¹⁴ מהתאורים האלה של סאדאת עלתה דמות

אך לא הוזכר כלל בעיתונות הישראלית, שכן באותה העת היא התמקדה בסיקור מלחמת העצמאות.

סאדאת היה אחד מחבורת הקצינים החופשיים שתפסה את השלטון ב-23 ביולי 1952. החבורה הזאת הציבה בחזיתה את גנרל נגיב, שמונה לנשיא. חודש לאחר המהפכה פורסם לראשונה בישראל שהכוח האמיתי שעמד מאחורי נגיב היה קציני צבא צעירים שהודרכו על ידי קצינים נאצים.⁴ בכך, כמובן, הושחרה דמותה של הקבוצה הזאת.

הכתבה הראשונה על סאדאת בעיתונות הישראלית פורסמה כחודש לאחר המהפכה, ב-31 באוגוסט 1952: "על המשמר" הזכיר את סאדאת בידיעה שנכתבה על סמך מידע שהובא בעיתון יהודי בבריטניה. נאמר בה שהוא הרוח החיה מאחורי המהפכה ושהוא היה מעין קומיסר פוליטי של גנרל נגיב. הטענה הזאת הסתמכה על העובדה שסאדאת נראה בתמונות לצידו של הנשיא נגיב. גם צוין שסאדאת היה אחד ממארגניו של תנועת הקצינים החופשיים ושהוא שה שנים רבות בבתי כלא - במלחמת העולם השנייה - בשל היותו מתומכי גרמניה הנאצית ולאחר מכן בשל היותו מקורב לאחים המוסלמים.⁵

סאדאת לא טרח להסתיר את דעותיו, אלא להפך. התבטאויותיו כלפי ישראל והיהדות, הן הכתובות והן המדוברות, היו קיצוניות ביותר

חודש וחצי לאחר מכן, באוקטובר 1952, הוזכר נאצר יחד עם סאדאת. בדיווח העיתונאי נמסר שבחבורה העומדת מאחורי גנרל נגיב נכללים סאדאת ונאצר, שיש להם השפעה רבה במועצה המהפכנית ששלטה במצרים, ושהקצינים האלה נוטים להנהיג במצרים תיקונים פוליטיים וכלכליים קיצוניים. בכתבה פורסמו שמותיהם של כמה מהחברים במועצה המהפכנית של הקצינים החופשיים, אבל לא צוין מי מהם הוא המנהיג האמיתי של החבורה.⁶

בסוף דצמבר 1952 הובא לראשונה לקורא הישראלי ציטוט מדברי סאדאת. באותה הידיעה הוא הוגדר "הדובר הצבאי של ממשלת מצרים", והדברים שהובאו בשמו נגעו להצהרה של נאצר בנובמבר 1952. סאדאת אמר

הממסד הביטחוני-צבאי-מודיעיני הישראלי לשותף גם מומחים נוספים. לעיתים התוצאה הייתה התבטלות בפני מומחה זה או אחר - מה שהוביל ליצירת הסכמה כללית ולדעה אחידה. בסוגיית הזיקות בין גורמי המפתח השלטוניים בישראל - ממשל, צבא, מודיעין, אקדמיה ותקשורת - עסק בהרחבה ד"ר יוסי בן ארי.² הוא דן במיוחד בתרומתם של האקדמאים הבכירים בישראל להפתעה באוקטובר 1973. ד"ר בן ארי מדגיש במחקרו את היות העיתונות המקור הכמעט בלעדי של הישראלים למידע באותה העת ומציין שהם התעניינו במיוחד בנושאים הנוגעים לביטחון ישראל ובמצב המדיני והפוליטי במרחב ובעולם. ד"ר בן ארי התמקד במחקרו בהשפעתם של מומחי האקדמיה מ-1970 ועד פרוץ מלחמת יום הכיפורים, ומסקנתו הייתה שבכירי האקדמיה הישראלית - שהיה להם תפקיד חשוב בעיצוב דעת קהל ובגיבוש תפיסות העולם שלה - התייחסו לסאדאת בביטול וזילזול בו מאז שעלה לשלטון במצרים. בעקבות זאת הוא נחשב בישראל ל"ריקא" - חסר כל כישורים או יכולת להנהיג את מצרים אחרי נאצר (לא כל שכן את העולם הערבי כולו) ולהוביל אותה לפתרון הסכסוך עם ישראל. התפיסה הזאת לא השתנתה במהלך שלוש השנים הראשונות לשלטונו ועד לפרוץ המלחמה ממש למרות סדרה של סימונים מעידים לכך שהוא יכול לקבל החלטות אסטרטגיות הן בזירת הפנים והן בזירת החוץ.³

החשיפה הראשונה של סאדאת לציבור הישראלי

סאדאת לא היה מוכר לציבור הישראלי לפני מהפכת הקצינים החופשיים במצרים שהתרחשה ב-23 ביולי 1952. מעשיו של סאדאת במלחמת העולם השנייה (הוא היה חבר במחתרת פרו-גרמנית, והבריטים כלאו אותו במשך שלוש שנים) ולאחריה, עד למהפכה ביולי 1952, לא סוקרו בעיתונות הישראלית. הוא לא השתתף במלחמה נגד ישראל ב-1948 כיוון שבינואר 1946 עצרה אותו ממשלת מצרים בחשד שהיה מעורב ברצח שר האוצר אמין עות'מאן. רק בסוף 1948 הוא זוכה מחוסר הוכחות, ורק ב-15 בינואר 1950 הוא הוחזר לשירות פעיל בדרגת סרן. המשפט הזה סוקר בעיתונות המצרית,

סאדאת (מימין) עם נאצר (במרכז) | סאדאת היה נאמן לנאצר בכל תקופת שלטונו

של אויב מר - אולי הקיצוני שבמנהיגי מצרים ביחסו לישראל - אך הם לא אמרו דבר על יכולות המנהיגות שהפגין ועל מידת ההשפעה שהייתה לו על התוויית דרכה של מצרים ועל עיצוב השלטון המצרי החדש.

גם סאדאת תרם לא מעט ליצירת דמותו השלילית בעיתונות הישראלית. הוא לא טרח להסתיר את דעותיו, אלא להפך. התבטאויותיו כלפי ישראל והיהדות, הן הכתובות והן המדוברות, היו קיצוניות ביותר. למשל, לאחר מלחמת סיני, ב־23 באוקטובר 1956, הוא כתב מאמר ב"אל-גומהוריה" שבו דימה את ישראל "לצבוע ההולך בעקבות חיות הטרף הגדולות במלחמת הג'ונגל", כינה אותה "התוקפן מוג הלב" ואיים שעל כל סנטימטר שיוחרב משטחה של עזה "תוחרב עיר שלמה בישראל".¹⁵ אין ספק שהתבטאויותיו אלה של סאדאת החריפו את החרדה הקיומית שממנה סבלו הישראלים בלאו הכי.

יכולותיו של סאדאת

סאדאת ניחן בכמה תכונות שאיפשרו לו לשרוד בצמרת השלטון הן בימיו של נאצר והן בתקופה שלאחר מכן, בעת שהיה נשיא מצרים. אלה הן שלוש מתכונותיו המרכזיות:

- 1. אקטיביות.** סאדאת חתר באופן תמידי לפעולה, והיה פעלתני ואמיץ עוד לפני המהפכה. הוא היה בין היחידים בארגון המחתרתי של הקצינים החופשיים שלא היסס לסכן את חייו ואת חירותו ושילם על כך בתקופות מאסר ממושכות.
- 2. יכולת ביטוי בכתב.** סאדאת היה היחיד בתבורת הקצינים החופשיים שניחן ביכולת הזאת. בימי חייו הוא פירסם יותר מ־10 ספרים, היה עורכם של כמה עיתונים וגם כתב מאמרים רבים. סאדאת היה האיש שעיצב את הנרטיב של המהפכה.
- 3. נישורים פוליטיים.** סאדאת היה פוליטיקאי מוכשר מאוד הן בזירה המצרית והן בזירה הערבית. כישורו בתחום הזה היה מבוסס בעיקר על כושרו להשמיע טיעונים ולשכנע את שומעיו.

סאדאת האקטיבי

במחצית הראשונה של שנות ה־60 פורסמו בישראל שלושה ספרים שחשפו לציבור את יכולותיו ואת פעולותיו של סאדאת לפני

שהעדויות ההיסטוריות שבו רוכנו ואולי אף עברו עריכה מגמתית, לאחר שהתברר כי סאדאת הוא חבר בכיר בשלטון המצרי החדש. הספר השלישי, שפורסם ב־1966, הוא של אליעזר בארי, שכתב עבודת מחקר יסודית ומעמיקה על הקצונה הערבית. בספר מוזכר גם סאדאת.²⁴ בפרק על הקצינים המצרים במלחמת העולם השנייה כותב בארי שסאדאת היה הפעלתני והאמיץ שבהם²⁵ שנטה להרפתקנות - מה שבא לידי ביטוי בפעילותו במחתרת הפרו־גרמנית. לאחר המלחמה באו התכונות האלה לידי ביטוי בחברותו בקבוצות לאומניות וטרוריסטיות.²⁶

סאדאת התקבל מחדש לצבא ב־1950, אך המשיך לפקד על קבוצת מחתרת שהקים ושמר על קשרים עם הקצינים החופשיים, עם האחים המוסלמים ועם גורמי כוח נוספים. לבסוף מיוג את קבוצתו עם זו של נאצר.²⁷

סאדאת הסופר

סאדאת התבלט ביכולת הביטוי שלו בכתב ופירסם בחייו יותר מעשרה ספרים. נוסף על כתיבת מאמרים וספרים ייתכן שגם נמנה עם עורכי השבועון הצבאי "אזתחריר" שהחל להופיע בספטמבר 1952.²⁸ בוודאות אנחנו יודעים שהוא מונה לעורכו הראשי של עיתון המהפכה החדש "אל-גומהוריה" שהחל להופיע במצרים במתכונת של עיתון יומי ב־6 בדצמבר 1953. בגיליונו הראשון נחשפה תמצית

המהפכה ולאחריה. בספרים האלה, שהוזכרו גם בעיתונות הישראלית, הובלטה נכונותו של סאדאת לקחת סיכונים רבים, אך העיתונות התעלמה מכך בדיווחיה.

הספר הראשון שפורסם היה "הבוס" של רוברט סנט ג'ון שכתב את הביוגרפיה החצי רשמית של נאצר. הספר יצא לאור בארה"ב ב־1960 ותורגם לעברית ב־1963.¹⁶ כבר ב־1960 פורסם בישראל ריאיון עם המחבר.¹⁷ אפשר שסנט ג'ון התבסס על ספריו של סאדאת בנוגע לתולדות המהפכה. סנט ג'ון שירטט את דמותו של סאדאת והדגיש את היותו נמרץ, סוער, אלים, קצר רוח, שש לפעולה, אך גם בעל לשון ציורית ושופע רעיונות.¹⁸

את הספר השני כתב מייג'ר א"ו סאנסום הבריטי, שבמלחמת העולם השנייה ולאחריה היה אחראי למחלקת הריגול הנגדי של צבא בריטניה בקהיר. ספרו יצא לאור בבריטניה ב־1965 ותורגם לעברית ב־1966.¹⁹ בעיני סאנסום סאדאת היה אויב, אך ניכר שהוא העריך אותו משום שראה בו פטרויט. סאדאת היה בראש רשימת החשודים של המודיעין המסכל הבריטי,²⁰ ואף היה היחיד מבין הקצינים החופשיים שאותו עצרו הבריטים.

סאנסום היה בין האחראים למעצרו, אך מדגיש שהוא היה החשוד "חביב" ביותר עליו.²¹ כינה אותו בספר "אויבי הוותיק"²² או "יריבי הוותיק".²³ עם זאת יש לציין שהספר נכתב שנים אחדות לאחר האירועים, וייתכן

כך הפך סאדאת ל"לא יוצלח" בעיתונות הישראלית

חמש שנים לאחר המהפכה החלה העיתונות הישראלית לעסוק לא רק במעמדו הפוליטי של סאדאת וביחסו הקיצוני לישראל, אלא גם ביכולותיו. זה קרה בעקבות פרסום ספרו הראשון באנגלית "מרד על הנילוס".³⁸ הספר יצא לאור בארה"ב בקיץ 1957, אך לא תורגם לעברית. סאדאת תיאר לקוראים במערב את ההיסטוריה של מהפכת הקצינים החופשיים במצרים ובכך מיקד זרקור תקשורתי על עצמו. העיתון הישראלי הראשון שפירסם ביקורת על הספר היה "חרות". הביקורת התפרסמה ב-23 ביולי 1957, סמוך למועד יציאתו של הספר בארה"ב, ובה הושם שוב דגש דווקא על הסיוע שהגיש סאדאת לצבא הנאצי במלחמת העולם השנייה.³⁹

ב-27 בדצמבר 1957 דיווח "דבר" על ספרו החדש של סאדאת. הדיווח התמקד במבצע קדש ובתוצאותיו ובאיומיו של סאדאת לנקום בישראל, בבריטניה ובצרפת. בכתבה צוטטו דברים חריפים שכתב סאדאת: "ישראל כולה תשלם על הדם [ששפכה] - ויארך הדבר [ההמתנה לנקמה] כמה שייארך... נקמתנו תיעשה בדם קר ובמחשבה תחילה. יומם ולילה תהיה מחשבתנו נתונה לנקמה". העיתון שם דגש על הסתירה בין דברי סאדאת לבין בחירתו של ליו"ר ועידת השלום של הוועידה השנייה של המחנה האפרו-אסיאני שהתקיימה באותה העת בקהיר.⁴⁰

אבן דרך משמעותית בעיצוב דמותו של סאדאת בעיתונות הישראלית ובגיבוש דעתה השלילית בנוגע ליכולותיו הייתה מאמר ביקורת שכתב העיתונאי האמריקני האל לרמן על ספרו של סאדאת.⁴¹ במאמר כתב לרמן שסאדאת הוא אדם לא חכם במיוחד, לא יוצלח ושחצן. המאמר המתורגם פורסם ב"דבר" בנובמבר 1957. לרמן, עיתונאי יהודי-אמריקני, היה באותה העת אחד הפרשנים המדיניים המובילים בארה"ב, ונחשב למומחה לענייני המזרח התיכון. הוא ביקר פעמים רבות במרחב, נפגש עם ראשי המהפכה במצרים ואף ריאין את סאדאת ב-1955.

בביקורתו קטל לרמן את ספרו החדש של סאדאת. הכותרת של מאמר הביקורת בישראל הייתה "ספר התרברבות ריקנית", והמאמר עצמו כלל התבטאויות שליליות

האסלאמי³⁴ - גוף שהקימה מועצת המהפכה כדי להתחרות בהשפעת האחים המוסלמים. עם זאת, חלקו של סאדאת בעיצוב המדיניות ובתהליך קבלת ההחלטות היה קטן.

ב-1955 יצא סאדאת - לראשונה - למסע מדיני. מטרת המסע הייתה לסייע לנאצר לקעקע את ברית בגדאד, שאותה גיבשו האמריקנים והבריטים כדי לבלום את השפעתה המתחזקת של ברית המועצות במזרח התיכון. במסגרת המסע ביקר סאדאת בלבנון, בסוריה, בירדן, בעיראק, בכוויית ובסעודיה. במהלך הביקור בירדן הוא ביקר גם בגדה המערבית ובמזרח ירושלים.³⁵ אף שמסעו של סאדאת לא תרם כנראה תרומה משמעותית להחלטתה של ירדן שלא להצטרף לברית, הרי בעקבות המסע הוא החל להשתתף באופן פעיל יותר במערכת השלטון: בעצרת המונים בקהיר ב-16 בינואר 1956 הופיע סאדאת לצידו של נאצר והקריא את החוקה המצרית החדשה. סאדאת גם הצטרף לנאצר בביקורו בסעודיה ב-21 באפריל 1956. במהלך הביקור נחתם בג'דה הסכם לשיתוף פעולה בין מצרים, סעודיה ותימן.³⁶

העיתונות הישראלית הבלוטה את היותו אויב, בעל יחס שלילי קיצוני לישראל, לציונות וליהודים ואת העובדה שהוא לא היה באמת חלק מהמעגל של מקבלי ההחלטות בצמרת השלטון במצרים

והנה, בעוד היחסים בין נאצר לסאדאת הולכים ומתהדקים, נטען בעיתונות הישראלית שסר חינו של סאדאת בעיני נאצר. לדוגמה, ביולי 1956 פורסם שסאדאת הורחק מממשלת מצרים כיוון שהיה "פשיסט פאן-אסלאמי".³⁷ אולם נראה שאת האירוע הזה יש לפרש בדרך אחרת: נאצר שאף להציג מצג של שלטון אזרחי במצרים, ולכן העדיף למנות יותר שרים אזרחיים ופחות קצינים מיוזמי המהפכה.

מהדברים עד כה עולה שכבר לאחר המהפכה התבלט סאדאת בכישרונותיו וביכולותיו, אך אלה לא באו לידי ביטוי בעיתונות הישראלית. זו הבלוטה את היותו אויב, בעל יחס שלילי קיצוני לישראל, לציונות וליהודים ואת העובדה שהוא לא היה באמת חלק מהמעגל של מקבלי ההחלטות בצמרת השלטון במצרים.

השיחות החשאיות בין בריטניה למצרים על עתידה של תעלת סואץ - שיחות שנפסקו בלי שהושג הסכם. בעיתונות הישראלית דווח על ייסוד העיתון ועל מינויו של סאדאת לעורכו הראשי, והוזכר שהבריטים כלאו אותו בזמן המלחמה.²⁹

במסגרת פעילותו העיתונאית פירסם סאדאת מאמרים התומכים במהפכה ובמדיניותו של נאצר. בשנים 1954-1955 הוא פירסם שני ספרים בערבית שסקרו את מהפכת הקצינים החופשיים.³⁰ הספרים האלה לא תורגמו לעברית, לא הופצו בישראל ולא נמצא שום אזכור שלהם בעיתונות הישראלית. סאדאת היה למעשה היחיד מבין הקצינים החופשיים שעיצב את הנרטיב של המהפכה, ועל הנרטיב שלו הסתמכו כותבים רבים, כולל, כאמור, הביוגרף החצי רשמי של נאצר.

היכולות הפוליטיות של סאדאת

נאצר עמד על כישוריו הפוליטיים של סאדאת ועל יכולתו לשכנע אנשים והטיל עליו תפקידים מדיניים שונים. אולם התפקיד הממלכתי הראשון שניתן לסאדאת לא היה מדיני: ב-12 באפריל 1953 הוא מונה להיות אחד התובעים בבית הדין העליון שהוקם כדי לשפוט נאשמים בבזבוז כספי הציבור ובניצול לרעה של החוק בזמן משטרו של המלך פארוק וגם לאחר המהפכה.³¹

סאדאת היה נאמן לנאצר בכל תקופת שלטונו. הדבר בא לידי ביטוי כבר בתחילת הדרך, כשהתייצב לימינו במאבקו להדחת הנשיא נגיב.³² ב-26 באוקטובר 1954 ניסו האחים המוסלמים להתנקש בחייו של נאצר. בעקבות זאת התנער מהם סאדאת - למרות הקשרים שהיו לו איתם - ופירסם ב"אל-גומהוריה" מאמר תמיכה בנאצר. בין היתר הוא כתב שפנו אליו אנשים מהאחים המוסלמים כדי להסדיר את הסכסוך עם נאצר, אך לטענתו זו הייתה תחבולה, שכן באותו הזמן הם המשיכו לתחבל תחבולות נגד משטרו של נאצר.³³

כאמור, נאצר רתם את כישוריו הפוליטיים של סאדאת לעשייה המדינית. בספטמבר 1954, לאחר שנאצר הדיח את נגיב והפך למנהיג מצרים, הוא מינה את סאדאת לשר המדינה (שר בלי תיק) בממשלתו החדשה. נוסף על היותו שר ועורך של ביטאוני הממשלה והמדינה, גם היה סאדאת מזכיר הקונגרס

קע"ם. שמו של סאדאת הוזכר כמה פעמים בכלי התקשורת הממלכתיים של קע"ם אחרי נאצר אך לפני עאמר.⁴⁹ לאחר סיום עידן קע"ם היה זה סאדאת ששיכנע את נאצר להושיט מיד עזרה צבאית להפיכה בתימן שאירעה ב־26 בספטמבר 1962. יש בכך כדי ללמד על מעמדו בצמרת המצרית ועל מידת ההשפעה שהייתה לו על נאצר.⁵⁰ נאצר מינה את סאדאת לטפל בסוגיית תימן במישור המדיני, ועל עאמר הוטל לפקד על חיל המשלוח ששלחה מצרים לתימן. באותו הזמן גם צורף סאדאת למועצת הנשיאות החדשה בראשות נאצר, שנכללו בה, בין היתר, גם רבים מחבריו מהקצינים החופשיים.⁵¹ בשנים 1962-1965 היה סאדאת בתימן לפחות בעשרה ביקורי עבודה, רובם יחד עם עאמר.

נאצר עמד על כישוריו הפוליטיים של סאדאת ועל יכולתו לשכנע אנשים והטיל עליו תפקידים מדיניים שונים

בתחילת 1964 מונה סאדאת לראשונה - לתקופה קצרה - לאחד מסגניו של הנשיא נאצר. הדבר פורסם בעיתונות הישראלית רק במרומו כשסיים את תפקידו זה. סאדאת פוטר ב־23 במרס 1964 ממשרת סגן הנשיא לאחר תקופת כהונה של כמה שבועות. יומיים לאחר מכן הוא נבחר פה אחד ליו"ר מועצת האומה החדשה. ייתכן שהמינוי הזה היה פרס נחומים לסאדאת, שההערכות בעיתונות הישראלית היו שסר חינו בעיני נאצר עקב ההסתבכות הצבאית בתימן, שהוא היה מתומכיה הראשיים.⁵² אולם הפרשנות הזאת מוטלת בספק כיוון שסאדאת המשיך לעסוק בסוגיית תימן ואף ליווה את נאצר לוועידת ג'דה (אוגוסט 1965), שהייתה ניסיונו הראשון של נאצר לסיים את הקרבות שם. כאמור, מאמצע שנות ה־50 היה סאדאת שליח מדיני נודד בשירותו של נאצר. בתחילה הוא פעל בעיקר במדינות ערב (כולל תימן בתחילת שנות ה־60) ומספטמבר 1965 שימש מלווה של נאצר ולאחר מכן נציגו - גם מחוץ לעולם הערבי. אפשר להסביר זאת בהחמרה במצבו בריאותו של נאצר וכן בכך שנשארו בצמרת המצרית רק מעטים מחברי המהפכה, בעיקר לאחר המפלה במלחמת ששת הימים ב־1967

סאדאת והמלך פאהד על גשר הצליחה המצרי | בסוף 1970 פתחה גם העיתונות הישראלית את הדלת לרווחה להתהוותה של ההפתעה המודיעינית במלחמת יום הכיפורים

את הבעיות שצצו בדרך למימוש האיחוד בין שתי המדינות וב־24 בפברואר 1958 הוא הגיע לדמשק עם נאצר ועם ראשי המשטר האחרים של מצרים לחגיגות לרגל הקמת קע"ם.⁴⁶ כאשר חזרו הקשיים באיחוד, הוטל על סאדאת לנסות לפתור אותם. באפריל 1958 הוא נסע לדמשק בשליחותו של נאצר, וכשחזר לקהיר דיווח לנאצר על הקשיים שבהם נתקל בשיחותיו עם מנהיגי סוריה בנוגע לארגונה של מפלגת האיחוד הלאומי בסוריה.⁴⁷ בשנים 1960-1968 טיפס סאדאת במעלה הצמרת של מצרים והמשיך למלא שליחויות מדיניות שונות. במהלך האיחוד עם סוריה הוא היה ממונה על בניית מערכות השלטון של קע"ם. ביולי 1960 נבחר סאדאת לנשיא "מועצת האומה", שהייתה המפלגה היחידה בקע"ם.⁴⁸ קרנו של סאדאת בצמרת השלטון המצרי עלתה בעקבות פירוק קע"ם, אולי על חשבון ידידו, מפקד צבא קע"ם מושיר (פילדמרשל) עבד אל-חכים עאמר. הסיבה: עאמר, שהיה מושל סוריה, כשל בניסיונותיו לייצב את השלטון המצרי בסוריה. הדבר בא לידי ביטוי מרומז בפרסום מצרי פומבי על סדר המצטרפים לנסיעתו של נאצר לסוריה בפברואר 1961, כחצי שנה לפני פירוקה של

רבות על סאדאת ועל פועלו: "חסר מוח",⁴² "ליצן חצר", "שלומיאליות", "קשר חלמאי", "התרברבות כושלת".⁴³ לא ברור מדוע יצא קצפו של לרמן על ספרו של סאדאת. אפשר שביקורתו נבעה מתוך רגשי עליונות מערביים שרווחו באותה העת. הספר עצמו כתוב בשפה ברורה וכולל פרשנות אישית למאורעות היסטוריים, שבחלקם צפה סאדאת ובחלקם השתתף באופן פעיל.

עלייתו של סאדאת לצמרת המשטר

בניגוד לדימוי השלילי שלו בעיתונות הישראלית, הרי במצרים הלך והשתפר מעמדו הפוליטי של סאדאת החל מסוף 1957. ב־7 בנובמבר 1957 הוא מונה למזכיר הכללי של מפלגת השלטון (מפלגת האיחוד הלאומי)⁴⁴ והוטל עליו לעסוק, בין היתר, באיחוד סוריה ומצרים שבאותם הימים קרם עור וגידים. סאדאת עמד בראשות משלחת של כ־40 מחברי האסיפה המכוננת המצרית, וזו הגיעה לדמשק באמצע נובמבר 1957. במשך שמונה ימים קיימה המשלחת פגישות וישיבות משותפות עם חברי הפרלמנט בסוריה בראשותו של יו"ר הפרלמנט הסורי אכראם אל-חוראני.⁴⁵ סאדאת השתתף במאמץ לפתור

הוא אחד השרידים האחרונים מן הקבוצה המקורית של הקצינים החופשיים שנשארו במחיצת נאצר. הוא אינו נחשב לאיש החזק במצרים, וגם לא מחשיבים הרבה את כישורונתיו. קשה לראות בו מועמד רציני למלא את מקום נאצר בבוא היום, ולכל היותר הוא משמש כרגע כ'פקק' נוח המאפשר ליתר הכוחות המתחרים בצמרת המשטר לערוך את כוחותיהם לקראת אפשרות שהמחלה תאלץ את נאצר להסתלק מהחיים המדיניים.⁶⁵

המידע על יכולותיו של סאדאת הגיע לעיתונות הישראלית מהתקשורת הערבית, מפרשנים בעולם ומגורמי מודיעין ישראלים (באופן ישיר או עקיף). דוגמה לכך היא מאמרו של עבדאללה שליפר שפורסם ב־30 בינואר 1970 ב"דבר השבוע" על הנעשה במצרים באותה העת. שליפר, יהודי אמריקני שהתאסלם, היה המנהל של רשת החדשות האמריקנית NBC בקהיר. וכך הוא כתב: "בתקופה האחרונה היה נאצר חולה לעיתים קרובות, והדיבורים על יורשו אינם סכנה לאומרם. ייתכן שהפרוטוקול וחוסר הבהירות הכללי יעלו לכס הנשיאות את אנואר סאדאת, אך הכול מסכימים כי הוא אינו די מוכשר כדי להישאר שם זמן רב. עיתונאי מצרי בעל ידיעות מהימנות אמר לי כי עלייתו של סאדאת לשלטון תעורר במהרה הפיכה צבאית."⁶⁶

זוהי כמובן אינה העדות היחידה לקיבעון התקשורת כלפי סאדאת בעיתונות הישראלית. הנה כמה מהדברים שנתבתו עליו בשנה שלפני מות נאצר: "הפחות מוכשר מכל חבורת הקצינים החופשיים שביצעו את ההפיכה ב־1952",⁶⁷ "איש חיזור בעל אופי חלש",⁶⁸ "חיזור פוליטי ש'נדחף' כלפי מעלה", "דמות ייצוגית מטעם מתחרים אחרים", "בעל מזג סוער, נמרץ, אבל חסר מעוף פוליטי, דמות אפורה כמדינאי",⁶⁹ "אישיות תוססת והנועזת ביותר מבחינת דעותיה - דעות קיצוניות ובלתי מאוזנות לעיתים תכופות".⁷⁰ יממה לאחר שנאצר הלך לעולמו סיכמה העיתונות הישראלית את יכולותיו של סאדאת: "אישיות חסרת צבע ונטול עמדה גם בשלטון, גם בצבא וגם בעם".⁷¹

סיכום

לעיתונות הישראלית הייתה תרומה מהותית ליצירת הפער בין דמותו התקשורתית של

הוטלה עליו ב־30 במרס 1970: הוא נשלח לחרטום כדי לעמוד מקרוב על חומרת המשבר במשטרו של ג'עפר נומיירי.⁵⁷

ההשקפה של המערכת השלטונית בישראל הייתה בסיס לחוסר האמון המוחלט של ישראל ביכולותיו של סאדאת לממש את איומי המלחמה שלו לאחר שעלה לשלטון ולהתוות את תוכניותיו לשלום עם ישראל

לאחר שמונה לסגן היחיד של נאצר הרבה סאדאת להתבטא בנושאי צבא וביטחון ומדיניות, והיה לאחד הדוברים הראשיים של המשטר המצרי במלחמת ההתשה. באותה העת הוא החל במנהגו להתנבא על אירועים שיתרחשו בתוך פרקי זמן קצרים ושישפיעו על "גורל המערכה".⁵⁸ בסוף נובמבר 1969 הוא ניבא: "ישראל תרחיב את פעולותיה התיאטרליות והמטורפות נגד הערבים".⁵⁹ ב־15 בינואר 1970 הוא העריך ש"ששת החודשים הבאים יחרצו את גורל המערכה נגד ישראל", או בנוסח תרגום מעט שונה בעיתון אחר: "ששת החודשים הקרובים יהיו גורליים לגבי עתיד המערכה עם ישראל".⁶⁰ שלושה ימים מאוחר יותר הוא שוב התנבא: "השלב הבא יהיה החמור ביותר מאז מלחמת 1967".⁶¹

הקיבעון של התקשורת הישראלית

ככל שעלה מעמדו של סאדאת בצמרת המצרית, התגברו בעיתונות הישראלית הביטויים שתיארו באופן שלילי את יכולותיו ואת תפקודו. כך, למשל, בפרשנות בעיתון "דבר" נכתב שפזיזותו הפוליטית של סאדאת הייתה לשם דבר, ובגללה הופשטו ממנו כל סמכויות הביצוע.⁶² גם לאחר שקיבל - ב־1968, לפני מלחמת ההתשה - אחריות ביצועית מסוימת בהקמתה ובארגונה של מיליציה עממית להגנה על מתקנים אסטרטגיים בעומק מצרים, המשיכה העיתונות הישראלית לעסוק דווקא בסיבות להיותו ב"צילו" של נאצר: קשרי העבר שלו עם הנאצים והיותו מוסלמי קנאי שקשר בעבר קשרים עם האחים המוסלמים.⁶³

ביום שבו נודע על מחלתו של נאצר⁶⁴ פירסם דבר פרשנות שסיכמה את הגישה המקובלת בעיתונות הישראלית כלפי סאדאת: "סאדאת

ו"התאבדותו" של עאמר. ב־1965 התלווה סאדאת לנאצר בביקוריו בסעודיה, בבריה"מ וביוגוסלביה וב־1966 הוא התלווה לביקוריו של נאצר בטנזניה ובאתיופיה. מפברואר 1966 נסע סאדאת - ללא נאצר - לשליחויות שונות ברחבי העולם. ביקורו הראשון היה בראש משלחת פרלמנטרית לבריה"מ, לצפון-קוריאה ולמונגוליה באפריל 1967. כשחזר הביא לנאצר את המידע הסובייטי הכוזב על ריכוזי הכוחות הישראליים בגבול עם סוריה. בנאום ההתפתרות שלו ב־9 ביוני 1967 אמר נאצר כי את המידע שהוביל למלחמת ששת הימים מסר לו סאדאת.⁵³ סאדאת קיבל את המידע מהסובייטים בשעה שהמתין באמצע מאי 1967 לטיסה חזרה ממוסקבה למצרים. קשה לדעת אם דבריו אלה של נאצר נועדו לצרף את סאדאת לאשמים בכישלון המלחמה או להציג את השפעתו הרבה של סאדאת בצמרת.

גולת הכותרת של נסיעותיו העצמאיות של סאדאת היו ביקוריו בארה"ב ב־1966, שם נפגש עם הנשיא ג'ונסון, ובבריה"מ בסוף 1969, שם ניהל מגעים מדיניים ועסק בענייני רכש צבאי.⁵⁴

בזמן מלחמת ההתשה (1969-1970) כבר היה נאצר חולה ומדי פעם נאלץ להיות מרותק למיטתו, וסאדאת החל למלא לפרקים את מקומו. הוא חזר למעגל המצומצם של מקבלי ההחלטות סביב הנשיא והיה לאחד הבכירים שבהם. ניתן לו חופש להתבטא ולעסוק בתחום המדיני-ביטחוני. למעשה, הוא מילא חלק מתפקידיו של נאצר.

באמצע יוני 1969 נסע סאדאת בשליחותו של נאצר לדמשק כדי לתאם את המאמצים של שתי המדינות נגד ישראל. בסיום הביקור החליטו מצרים וסוריה להקים ועדה משותפת לתיאום פעולותיהן בתחומי הצבא, המדיניות ופעולות הטרור נגד ישראל. נידונו גם ענייני המפקדה המזרחית שחלשה על צבאות סוריה, ירדן ועיראק ואשר הוקמה זמן קצר לפני כן.⁵⁵ ב־9 בדצמבר 1969 שלח נאצר את סאדאת למוסקבה בראש משלחת מצרית רמת דרג כדי לדון בתיאום מדיני, בהכרה סובייטית בארגוני הטרור הפלסטיניים ובסיוע צבאי נוסף.⁵⁶ ב־20 בדצמבר 1969, כמה ימים אחרי שסאדאת חזר ממוסקבה, מינה אותו נאצר לסגנו. משימתו הראשונה בתפקיד סגן הנשיא

20. **ש.ש.** עמ' 110
 21. **ש.ש.** עמ' 81
 22. **ש.ש.** עמ' 67
 23. **ש.ש.** עמ' 278
 24. אליעזר בארי, **הקצונה והשלטון בעולם הערבי**, ספריות הפועלים, מרחביה, 1966
 25. **ש.ש.** עמ' 40
 26. **ש.ש.** עמ' 69
 27. **ש.ש.** עמ' 67
 28. **הארץ**, 23 באוקטובר 1952, עמ' 1
 29. **דבר**, 8 בדצמבר 1953, עמ' 1; 11 בדצמבר 1953, עמ' 1
 30. Anwar Sadat, **The full Story of the Revolution, 1954; Anwar Sadat, Unknown Pages of the Revolution, 1955**
 31. **על המשמר**, 31 באפריל 1953, עמ' 1
 32. **דבר**, 28 במרץ 1954, עמ' 2
 33. **מעריב**, 1 בנובמבר 1954, עמ' 1
 34. **מעריב**, 1 בספטמבר 1954 עמוד 1; **דבר**, 2 בספטמבר 1954, עמ' 1
 35. **דבר**, 12 בדצמבר 1955, עמ' 1; 14 בדצמבר 1955, עמ' 1; 15 בדצמבר 1955, עמ' 1; 20 בדצמבר 1955, עמ' 2
 36. **דבר**, 17 בינואר 1956, עמ' 1; 22 בינואר 1956, עמ' 2; 22 באפריל 1956, עמ' 1
 37. **דבר**, 13 ביולי 1956, עמ' 3
 38. Anwar el Sadat, **The Revolt on the Nile**, The John Day Company, New York, 1957
 39. **חרות**, 23 ביולי 1957, עמ' 2
 40. **דבר**, 27 בדצמבר 1957, עמ' 3
 41. Hal Lehrman, "The Canal and the Colonel", **Saturday Review**, 12 October 1957, p.46, www.unz.org/Pub/SaturdayRev-1957oct12-00046
 42. המתרגם או העורך לקחו על עצמם חירות רבה בתרגום המונח הזה. במקור האנגלי נאמר על סאדאת שהוא vapid. ניתן לתרגם את המושג הזה לתפיל, לא מבריק, לא חריף או בלשון יותר עממית: שטוח. אך בוודאי שאי אפשר לתרגם אותו ל"חסר מוח".
 43. **מעריב**, 8 בנובמבר 1957, עמ' 15
 44. **אל אהראם**, 8.11.57 (תרגום: חצב)
 45. **חרות**, 19 בנובמבר 1957, עמ' 2
 46. **חרות**, 25 בפברואר 1958, עמ' 1
 47. **ידיעות אחרונות**, 17 באפריל 1958, עמ' 1
 48. **דבר**, 23 ביולי 1960, עמ' 9; **רדיו קהיר**, (חצב 180161-2030)
 49. **רדיו קהיר בעברית**, חצב 200161-0630; **רדיו קהיר**, חצב 230161-1515
 50. **מעריב**, 13 במאי 1966, עמ' 39; **בארי**, עמ' 159
 51. **דבר**, 28 בספטמבר 1962, עמ' 4; **חרות**, עמ' 28 בספטמבר 1962, עמ' 1
 52. **חרות**, 27 במאוס 1964, עמ' 1; **חרות**, 31 במאוס 1963, עמ' 3
 53. **מעריב**, 11 ביוני 1967, עמ' 4; **מעריב**, 13 ביוני 1967, עמ' 9
 54. **דבר**, 10 בדצמבר 1969, עמ' 2; **מעריב**, 11 בדצמבר 1969, עמ' 2
 55. **מעריב**, 20 ביוני 1969, עמ' 2
 56. **דבר**, 10 בדצמבר 1969, עמ' 2; **מעריב**, 11 בדצמבר 1969, עמ' 2; **מעריב**, 15 בדצמבר 1969, עמ' 9
 57. **דבר**, 31 במרץ 1970, עמ' 1
 58. **דבר**, 30 בינואר 1970, עמ' 1
 59. **דבר**, 27 בנובמבר 1969, עמ' 1
 60. **מעריב**, 15 בינואר 1970, עמ' 1; **דבר**, 16 בינואר 1970, עמ' 2
 61. **דבר**, 19 בינואר 1970, עמ' 1
 62. **דבר**, 16 באוקטובר 1966, עמ' 22
 63. **מעריב**, 4 בנובמבר 1968, עמ' 2
 64. את דבר מחלתו של נאצר פירסם לראשונה ראש ממשלת ירדן בהנהגת אהרל'הני שחזר מקהיר והסביר לעיתונאים ב-17 בספטמבר 1969 מדוע חרג ממנהגו הרגיל ולא נפגש עם נאצר. לטענתו, נאצר לקה ב"שפעת חריפה" [בפועל מדובר היה כנראה בהתקף לב]. למחרת אישר זאת אל-ארהאם בפרסום רשמי (**מעריב**, 18 בספטמבר 1969, עמ' 2).
 65. **דבר**, 18 בספטמבר 1969, עמ' 1
 66. **דבר השבוע**, 30 בינואר 1970, עמ' 12
 67. **דבר**, 26 בספטמבר 1969, עמ' 2
 68. **מעריב**, 24 באוקטובר 1969, עמ' 62
 69. **דבר**, 21 בדצמבר 1969, עמ' 1; 21
 70. **מעריב**, 26 בדצמבר 1969, עמ' 19
 71. **מעריב**, 29 בספטמבר 1970, עמ' 8
 72. סקירת מודיעין מיוחדת מס' 148, **קווים לדמותו של אנואר סאדאת**, אגף המודיעין, 6 באוקטובר 1970. הסקירה התורה לפרסום לציבור בדוקטורט של יוסי בן-ארי (ראו הערה 2).

מדינית. חסרים לו נתונים בסיסיים על מנת שיוכל להחזיק באופן ממשי את רסן השלטון בידי ו להתקבל במצרים כיוורשו של נאצר וכמנהיג המצרים".

לאחר עלייתו של סאדאת לשלטון לא פורסמה בעיתונות הישראלית דעה שונה מזו שמופיעה במסמך של אמ"ן בנוגע לכושרו וליכולותיו של סאדאת למשול. נראה שהמסמך הזה, שזיכך גם את דבריה של העיתונות הישראלית, ייצג את ההשקפה של המערכת השלטונית בישראל - השקפה שהייתה בסיס לחוסר האמון המוחלט של ישראל ביכולותיו של סאדאת לממש את איומי המלחמה שלו לאחר שעלה לשלטון ולהתוות את תוכניותיו לשלום עם ישראל.

במשך שנים רבות בנתה העיתונות הישראלית את התדמית השלילית בנוגע ליכולותיו של סאדאת. התדמית הזאת הייתה כה חזקה, עד כי שום דעה אחרת לא יכולה הייתה להתקיים לצידה - מה שמנע את האפשרות להעריך כראוי את כישוריו ואת סיכוייו במרוץ לשלטון במצרים שלאחר עידן נאצר, וחמור מכך: לבחון את רצינות כוונותיו לצאת מלחמה ולעשות שלום. וכך, בסוף 1970 פתחה גם העיתונות הישראלית את הדלת לרווחה להתהוותה של ההפתעה המודיעינית במלחמת יום הכיפורים.

הערות

1. "אנוצנטריזם" - ראייה אנוכית של המציאות. בעיני הלוקה בה הוא רוצונותיו נמצאים במרכז העולם, והוא נוטה להתעלם מקיומם ומרצונותיהם של האחרים.
2. יוסי בן ארי, **תשומת מומחי אקדמיה לעיצוב והפצת התפיסה הישראלית את הסכסוך עם הערבים בתקופה שבין סיום מלחמת ההתשה (אוגוסט 1970) ובין מלחמת יום הכיפורים (אוקטובר 1973)**, עבודה לשם קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת חיפה, 2004
ש.ש. עמ' 347-348
3. **דבר**, 18 באוגוסט 1952, עמ' 1
4. **על המשמר**, 31 באוגוסט 1952, עמ' 2. הדיווח נסמך על כתב שפורסמה זמן מה לפני כן בעיתון הבריטי Jewish Observer and Middle East Review
5. **חרות**, 15 באוקטובר 1952, עמ' 2
6. **הארץ**, 31 בדצמבר 1952, עמ' 1
7. **ידיעות אחרונות**, 10 בנובמבר 1952, עמ' 3
8. **דבר**, 16 באוקטובר 1953, עמ' 7
9. **על המשמר**, 23 בדצמבר 1955, עמ' 3
10. **דבר**, 5 ביוני 1964, עמ' 18
11. **דבר**, 7 בינואר 1953, עמ' 3
12. **דבר**, 29 במאי 1955, עמ' 2
13. **על המשמר**, 23 בדצמבר 1955, עמ' 3
14. **דבר**, 7 בדצמבר 1956, עמ' 1
15. רوبرט סנט ג'ון, **הבוס - סיפורו של גמאל עבד אל נאצר**, מערכות, תל-אביב, 1963
16. **מעריב**, 15 ביולי 1960, עמ' 10. רוברט סנט ג'ון, שהיה אוהד מושבע של ישראל, כתב גם ביוגרפיה מוערכת על דוד בן-גוריון: Ben-Gurion: The Biography of an Extraordinary Man, Doubleday, 1959
17. רוברט סנט ג'ון, **הבוס**, עמ' 182
18. א'ו סאנסון, **רודף המרגלים בקהיר**, מערכות, תל-אביב, 1966

סאדאת לבין יכולותיו האמיתיות. אומנם ניתן לטעון שהעיתונות הישראלית רק שיקפה את דמותו לציבור הישראלי כפי שהתגבשה בתקשורת במצרים ובממסד השלטוני הישראלי, אך לטענה הזאת, כפי שהוצג במאמר, אין כל בסיס. העיתונות היא אשר תיארה באופן מוטעה ומוטה במשך עשרות שנים את יכולותיו של סאדאת באמצעות דיווח מתנשא, לא מהימן ולא אובייקטיבי ולעיתים גם בלתי הוגן. לעיתונות הייתה ראייה צרה ובלתי מאוזנת, והיא בחרה להקציץ את דיווחיה וליצור לסאדאת דימוי של דמות "חיוורת".

היו לה שותפים לכך בתקשורת העולמית והערבית, אך זו אינה סיבה לדווח בראייה צרה וחסרת איוון - ראייה שבסופו של דבר אימצו במהלך השנים הציבור, האקדמיה וגורמי הממשל. נראה שגם העיתונות השפיעה על גורמי ההערכה ועל מקבלי ההחלטות בישראל. בביטויי התקשורת על דמותו של סאדאת ניתן לראות את אחת התרומות לכישלון המודיעין לקראת מלחמת יום הכיפורים. איש לא האמין בישראל שסאדאת יממש את איומיו, שהרי הוא בעל "אופי חלש".

הדימוי התקשורתי של סאדאת נוקז ברגע היסטורי אחד נדיר לתוך פרסום מסווג של אגף המודיעין בצה"ל שנכתב כמה ימים לאחר עלייתו לשלטון והופץ לקהילת המודיעין ולראשי השלטון בישראל. הפרסום ראה אור - כמה אירוני - ב-6 באוקטובר 1970. זו הייתה סקירת מודיעין מיוחדת שכותרתה הייתה "קווים לדמותו של סאדאת".⁷² את המסמך כתב איש מילואים בכיר של אמ"ן, שהיה גם אקדמאי בכיר בתחום של מצרים. תיאוריו דומים לתיאורים שבהם השתמשה העיתונות הישראלית בשנים שלפני כן.

במסמך הזה הגיעה לשיאה האחידות המחשבתית של הממסד הביטחוני, של האקדמיה ושל התקשורת בנוגע ליכולותיו של סאדאת. וכך נכתב שם: "הערכתנו היא שסאדאת לא מילא תפקיד גדול בהרבה מזה של בלדר בשליחויות הפוליטיות, [ושל] 'ניצב' בפגישות בהן היה נוכח... רמתו האינטלקטואלית נמוכה. הוא צר אופקים, חסר מחשבה פוליטית עצמאית, מדינאי 'אפור' ללא גוון מיוחד משלו"... ולסיכום נכתבה ההערכה: "סאדאת אינו אישיות בעלת כישורים להנהגה